

Динамика научных
исследований
"Педагогические науки"
2. Проблемы подготовки
специалистов

Павлюк Роман Александрович

Формування соціокультурної та соціолінгвістичної компетенції майбутніх учителів іноземних мов засобами лінгвокраїнознавчого матеріалу

Чітке проголошення новим керівництвом України курсу на європейський вибір і прагнення до глибокої інтеграції до авторитетних європейських міжнародних інституцій різко актуалізує потребу у швидкому та якісному навчанні іноземної мови насамперед студентів вищих навчальних закладів. Успішне застосування знань у подальшій професійній діяльності випускниками вищих навчальних закладів передбачає володіння на достатньому рівні іноземною мовою й обсягом країнознавчих знань. Людина, яка вступає в іншомовне спілкування, має бути лінгвокраїнознавчо компетентною, володіти необхідним для цього рівнем мовленнєвих знань і умінь, великою й адекватною системою значень, відображених у повсякденно-побутових, наукових, професійних поняттях, позначених словами іншої мови. У зв'язку з цим виникає необхідність оптимізації учбово-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців у процесі навчання іноземної мови, виявленні резервів навчального процесу для якісної підготовки тих, кого навчають, до їх професійної діяльності в сучасних соціально-політичних та економічних умовах [2].

Ролі лінгвокраїнознавчого аспекту як складової частини процесу навчання іноземної мови присвятили свої дослідження такі вітчизняні та

зарубіжні науковці як І. Васильцова, Є. Верещагін, Л. Воскресенська, О. Коломінова, В. Костомаров, А. Солодка, Г. Томахін, Bernard J. Vaars, Stephen N. Elliott, Kees de Bot, Robert Lado та ін.

Однак на даний час не проводилися дослідження, присвячені комплексному вивченню лінгвокраїнознавчого аспекту навчання іноземної мови. Більшість учених акцентували увагу на вивченні окремих методичних аспектів лінгвокраїнознавства у процесі навчання іноземної мови, а тому це є причиною того, що на сьогодні єдиної системи прийомів лінгвокраїнознавства не існує.

Аналіз досліджень науковців свідчить, що проблема лінгвокраїнознавства є сферою міжпредметних інтересів. Однак дослідники почали розглядати його як методичну дисципліну, як важливий аспект викладання іноземних мов.

Серед активних дослідників лінгвокраїнознавчого аспекту у навчальному процесі варто, насамперед, назвати науковців, що стояли біля витоків виникнення цієї нової наукової дисципліни: В. Коростельов, В. Кузовльов, Ж. Лопасова, Е. Носенко, Є. Пасов, та ін. Теоретико-експериментальне вивчення лінгвокраїнознавчого аспекту процесу навчання іноземної мови знайшло найбільш повне відображення у працях Н. Доценко, Н. Зінченко, В. Куркової, М. Нефедової, Б. Островського, С. Ремизової, Н. Сергєєвої, Е. Турчанинкової, Н. Чайковської та ін.

У ході теоретичних пошуків науковців було визначено принципи, що лежать в основі лінгвокраїнознавчої проблематики. Психологічна сутність головного з них полягає у залученні людини, яка вивчає іноземну мову, до духовних і культурних цінностей іншої етно-культурної дійсності, які є базовим змістом мови. Є. Верещагіним та В. Костомаровим було також визначено суму даних, що складає основний зміст лінгвокраїнознавчого аспекту. Це дані про географію країни, її історію, соціально-політичний устрій, досягнення культури, науки, літератури, мистецтва, традиції і звичаї народу і т. ін.; “фонові знання”, що містяться в когнітивній сфері усіх носіїв

мови, та є основою комунікативних процесів; “невербальна мова” жестів, міміки, пантоміміки, інтонації, традиційних, звичаєвих символів та ін. [2].

Використання лінгвокраїнознавчого аспекту у процесі навчання іншомовної культури має на меті практичне й ефективне формування достатнього рівня лінгвокраїнознавчої компетенції, широкого кругозору, активної життєвої позиції, сприяє усебічному та гармонійному духовному розвитку особистості. За визначенням Є.М. Верещагіна та В.Г. Костомарова лінгвокраїнознавча компетенція являє собою цілісну систему уявлень про національні звичаї, традиції, реалії країни досліджуваної мови.

Лінгвокраїнознавча компетенція є складовою частиною соціокультурної та соціолінгвістичної компетенції (sociocultural and sociolinguistic competence), яка означає знання, уміння використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні соціокультурні і соціолінгвістичні реалії. Її роділяють на на країнознавчу компетенцію, тобто знання про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, державного устрою, традицій) та власне вищезазначену лінгвокраїнознавчу компетенцію. Остання передбачає володіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (тобто міміка, жести) поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування. Іншими словами, сформованість в учнів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, „що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що і носій мови, і досягти у такий спосіб повноцінної комунікації” [4, 22].

Звертання до проблеми вивчення мови і культури одночасно не випадково, так як це дозволяє вдало поєднувати елементи лінгвокраїнознавства з мовними явищами, що є не лише засобом комунікації, а й засобом ознайомлення з новою дійсністю. Такий підхід до навчання іноземної мови в вищих закладах освіти в більшості забезпечує не лише більш ефективне розв’язання практичних, загальноосвітніх, розвивальних та виховних завдань, а й містить в собі величезні можливості для виклику та подальшого підтримання мотивації навчання.

Існують два підходи до навчання культури в процесі вивчення іноземної мови: суспільствознавчий та філологічний. Перший підхід ґрунтується на дисципліні, що традиційно пов'язана з вивченням будь-якої іноземної мови.

Лінгвокраїнознавство розуміється як комплексна навчальна дисципліна, що вміщує в собі різноманітні відомості фрагментарного характеру, і визначається як дисципліна в системі географічних наук, що займається комплексним вивченням материків, країн, великих районів.

Лінгвокраїнознавство з одного боку поєднує навчання мови, а з іншого – дає певні відомості про країну, мова якої вивчається. Оскільки основним об'єктом є не країна, а фонові знання носіїв мови, в узагальненому вигляді їх культура, то було б доцільніше говорити про культурознавство.

Проте термін «лінгвокраїнознавство» міцно увійшов в практику викладання іноземних мов і, можливо, його слід залишити. Проте потрібно чітко уявляти різницю між традиційним країнознавством та лінгвокраїнознавством. Якщо країнознавство є суспільнознавчою дисципліною, якою б мовою воно не викладалось, то лінгвокраїнознавство є філологічною дисципліною, що в значній мірі викладається не як окремий предмет, а на заняттях з практики мови в процесі роботи над семантикою мовних одиниць.

При філологічному підході можлива постановка двох різних задач:

1. Вилучення культурознавчої інформації з мовних одиниць. В цьому випадку на перший план як основна задача навчання висувається культура.
2. Навчання сприйманню або ознайомлення з мовною одиницею на фоні образу, аналогічного тому, що присутній в свідомості носія мови та культури. Мова іде про образ, сформований на базі національно-кодифікованих асоціацій, виключаючи індивідуальні та особистісні. Образ, на якому ґрунтується семантика слова чи фразеологізму, створюється у вивчаючого іноземну мову послідовно в процесі роботи над значенням мовної одиниці і виникає у всій повноті,

коли студент стикається з цією одиницею. При такому підході до роботи над семантикою, над національно-культурним компонентом значення на перший план вивчення висувається не культура, а мова і лінгвокраїнознавча компетенція, що покликана забезпечити комунікативну компетенцію, яка передбачає оперування аналогічними образами в свідомості промовця та слухача так, як це відбувається при спілкування між собою носіїв однієї і тієї ж мови та однієї і тієї ж культури.

Отже, головна мета лінгвокраїнознавства – забезпечити комунікативну компетенцію в актах міжкультурної комунікації, передусім через адекватне сприйняття промови (мови) співрозмовника і оригінальних текстів, що розраховані на носіїв мови. Лінгвокраїнознавство забезпечує розв'язання цілої низки проблем, зокрема головної філологічної проблеми – адекватного розуміння тексту. Ось чому воно виступає в якості лінгвістичної основи не лише лінгводидактики, а й перекладу. Бо для того, щоб перекладати, потрібно, передусім, повністю зрозуміти іноземний текст з усіма нюансами значення, включаючи підтекст, натяки, а вже потім з урахуванням адресата, підібрати відповідні еквіваленти в мові перекладу [3].

З цією метою у вищих навчальних педагогічних закладах України для студентів спеціальності «Мова і література» викладається курс «Лінгвокраїнознавство». Його вивчення проводиться переважно упродовж десятого семестру, оскільки студенти вже набули базових знань з педагогіки, психології, основ педагогічної майстерності, методики навчання іноземної мови, літератури країни, мова якої вивчається, зарубіжної літератури, практичного курсу іноземної мови, практики перекладу, лексикології, історії мови та ін.

Фундамент даного курсу становлять знання студентів із вищезазначених дисциплін, а також практичні уміння, педагогічне осмислення сучасної системи освіти, що відбувається під час навчальних практик з педагогіки, психології та методик упродовж IV, V, VI, VII, IX семестрів.

Метою курсу лінгвокраїнознавства є поглиблення знань майбутніх учителів іноземної мови про культуру, традиції, менталітет, побут країни, мова, якої вивчається, крім того, ознайомлення їх із мовними реаліями різних англослов'янських регіонів.

Завдання курсу: ознайомити студентів з поняттям лінгвокраїнознавства та з теоретичними й теоретико-методичними основами курсу; стимулювати студентів до застосування лінгвокраїнознавчого матеріалу у поєднанні із загальноприйнятими методами навчання іноземної мови; формувати вміння застосовувати на практиці знання, здобуті під час теоретико-методичної підготовки.

Курс носить теоретико-практичний характер і включає: лекцій – 18 год., практичних занять – 18 год., самостійної роботи студентів – 18 год.

Таким чином, у результаті вивчення курсу студенти повинні оволодіти **знаннями** про: зміст поняття «лінгвокраїнознавство» та його місце у навчально-виховному процесі; культуру, побут, традиції, менталітет країн носіїв мови, яка вивчається; особливості англійської мови країн-носіїв. **Уміннями:** використовувати на практиці, знання, здобуті під час лекційних та практичних занять; планувати (моделювати) навчально-виховний процес з використанням лінгвокраїнознавчого матеріалу; реалізувати творчий задум та мету, поставлену на початку заняття; аналізувати отримані дані.

Зрозуміло, що для реалізації цих завдань необхідне формування цілого комплексу психолого-педагогічних якостей кожного фахівця, які включають критеріальну характеристику готовності майбутнього педагога до використання лінгвокраїнознавчого матеріалу у загальноосвітніх закладах.

Вищевикладене засвідчує, що вивчення курсу «Лінгвокраїнознавство» забезпечить формування соціокультурної та соціолінгвістичної компетенцій майбутнього вчителя іноземних мов, що у свою чергу сприятиме ефективнішій професійно-педагогічній та філологічній підготовці фахівця.

Література:

1. Лінгвокраїнознавство (англомовні країни) : навч. прогр. для студ. псих.-пед. фак. спец. 7.040101 «Психологія. Педагогіка і методика середньої освіти. Мова і література», 7.010105 «Соціальна педагогіка. Педагогіка та методика середньої освіти. Іноземна мова та зарубіжна література», 6.010100 «Педагогіка та методика середньої освіти. Хореографія. Мова і література» освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» / Уклад. Р. О. Павлюк. – Полтава : ПДПУ імені В. Г. Короленка, 2009. – 24 с.
2. Пілішек С. О. Психосемантичні особливості лінгвокраїнознавства при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спец. : 19.00.07 – “педагогічна та вікова психологія” / С. О. Пілішек. – Хмельницький, 2006. – 21 с.
3. Томахин Г. Д. Теоретические основы лингвострановедения (на материале лексических американизмов английского языка). – М., 1991. – С. 15-16.
4. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Федоренко Юлія Петрівна. – Луцьк, 2005. – 212 с.